

FÓRUM ARCHIVÁROV

Roč. IX. č. 3

Marec 2005

8. archívne dni na Slovensku

Skúsenosti z delimitácie archívneho materiálu Federálneho zhrmaždenia ČSFR z rokov 1992 -1993.

Vážené dámy, vážení páni, milé kolegyně a kolegovia,

Delenie spisovej agendy bývalého FZ ČSFR sa začalo koncom roku 1992 zaslaním podkladového materiálu k deleniu hnutelného majetku Kancelárie FZ, kde sa podrobne uvádzala ponuka archívnych pomôcok navrhovaných na odovzdanie z bývalého federálu na Slovensko.

Bývalý archív FZ obsahoval veľmi dobre spracované materiály z obdobia vzniku Československej republiky teda od r. 1918 až po súčasné obdobie. Celé delenie archívu a preberanie dokumentov som zabezpečovala podľa svojho najlepšieho uváženia ako pracovníčka

Kancelárie NR SR so zodpovednosťou za centrálnu spisovňu, pretože parlamentný archív vtedy ešte neexistoval.

Prvá služobná cesta sa uskutočnila 26. – 28. 1. 1993 a jej účelom bolo prevziať archívne pomôcky /indexy/. Tieto pomôcky boli vyhotovené k spracovaným častiam archívnych materiálov prakticky od r. 1918.

Boli to napríklad:

Indexy k stenografickým správam Senátu z r. 1920 – 1938,

Revolučné Národné zhromaždenie 1918 – 1920,

Poslanecká snemovňa 1920 – 1938,

Dočasné Národné zhromaždenie 1945 – 1948,

Ústavodárne NZ 1948 – 1968,

FZ 1969 – 1990,

A tiež:

Inventáre k fondu Revolučné NZ,

Dočasné NZ,

Inventáre malých archívnych fondov: napr. Rezolúcie 1950 – 69, Medziparlamentná únia 1926 – 1979, Stály výbor 1920 – 1939, Parlamentná úsporná komisia 1921 – 1948, a podobne.

Okrem nich nám boli odovzdané niektoré originály, a to:

1. Zákon o čsl. Federácii č. 143/1968 Zb. v slovenskom znení.
2. Listina základných práv a slobôd – slávnostný výtlačok v slovenčine.

Tak ako určite aj iní archivári zodpovední za delenie materiálov, i ja som stála pred problémom – ako rozdeliť archív a dodržať provenienčný princíp, aby som neznehodnotila a nepoškodila už spracované fondy. Najdostupnejšia cesta pre nás, po konzultácii s mojimi nadriadenými, bola vyhotoviť xerokópie. S tým súhlasila aj česká strana.

Pri prvej návšteve sme sa dohodli s bývalou vedúcou archívu p. PhDr. Kalvasovou, že časti fondov, ktoré by boli z archívneho hľadiska dôležité pre Národnú radu SR a doplnia dejiny Slovenska – budú prekopírované a odovzdané v zmysle dohody Archívnych správ Českej a Slovenskej republiky .

Česká strana v minulosti zasielala pravidelne svoje materiály z rokovaní FZ Slovenskej národnej rade od začiatku federatívneho usporiadania, takže pri delení archívu pre nás pripravili hlavne doplňujúce materiály (tlače, uznesenia, steno-záznamy) zo zasadnutí FZ, Snemovne ľudu a Snemovne národov z r. 1990 – 92.

Sami nám navrhli, že ak im pri vyradovaní ostanú duplikáty – že nám ich tiež odovzdajú. Svoj sľub dodržia, i dnes nám občas pošlú prostredníctvom diplomatického kuriéra MZV SR materiál, o ktorom predpokladajú že by mohol svojim obsahom poslúžiť v našom archíve.

Národná rada Slovenskej republiky mala do 30. júna 1993 uplatniť svoju požiadavku na archívny materiál. Z toho dôvodu sme požiadali o pomoc a spoluprácu riaditeľa Slovenského národného archívu p. Rusnáka, ktorý nám vyhovel a poveril p. Mgr. Kačkovičovou – vtedy vedúcu oddelenia predchívnej starostlivosti, aby nám pri rokovaníach a výbere materiálu pomohla.

Spoločne sme porovnali existujúce materiály, ktoré boli na Slovensku - u nás, ale aj v SNA s ponukou FZ ČSFR a na základe nej sa uskutočnila druhá služobná cesta

v dňoch 5. – 6. mája 1993, kde sa spolu so mnou zúčastnila rokovania už i p. Mgr. Kačkovičová.

Z množstva vytypovaného materiálu sme vybrali celky i jednotlivé písomnosti, ktoré prichádzali do úvahy pre kopírovanie.

Archív FZ ČSFR medzitým prešiel do kompetencie Poslaneckej snemovne ČR a s novou vedúcou p. PhDr. Šuchmovou sme rokovali o možnostiach ďalšej spolupráce i technickom prevedení kopírovania archívnych dokumentov. Národná rada Slovenskej republiky poskytla papier na kopírovanie a pracovné sily a česká strana kopírovacie stroje, farbu a samozrejme materiály.

Po spoločnej dohode bol vypracovaný návrh dokumentu o vzájomnej spolupráci, kde sa Poslanecká snemovňa ČR a Národná rada SR zaviazali mať naďalej archívy otvorené, poskytovať si bezúplatne zodpovedajúce archívne služby, včítane prístupnosti fondov podľa potrieb druhej strany – a to bez časového obmedzenia. Túto dohodu podpísali obaja vedúci kancelárií a je stále platná.

Tretia služobná cesta sa uskutočnila 7. – 11. 6. 1993 za účelom technického prevedenia výberu a kopírovania dokumentov. Zúčastnili

sa jej pod hlavičkou Kancelárie NR SR okrem mňa a môjho kolegu p. Valčeka aj p. Kačkovičová a p. Kočí.

Výber materiálu sa robil podľa kritérií: vyhľadať a prekopírovať všetky spisy, ktoré sa týkali Slovenska, prípadne jeho hodnotenia a boli v svojej dobe zasielané zo Slovenska do Prahy.

Spisové celky obsahujú napríklad :

Údaje o voľbách z 50-tych rokov (výsledky a zoznamy poslancov), činnosť poslancov na Slovensku v r. 1949 – 1954,

Vybranú korešpondenciu Dubčeka, Colotku z r. 1965 – 71,

Vybranú korešpondenciu predsedu Národného zhromaždenia a FZ,

Rezignáciu prezidenta Novotného, Voľba prezidenta Svobodu,

Rezolúcie slovenských občanov za odchod sov. vojsk v r. 1968,

Materiály Stáleho výboru 1920 – 23,

Parlamentnej úspornej a kontrolnej komisie (materiály a zápisy zo schôdzí) 1921 - 38 .

Okrem toho sme prevzali i nami vybrané originály a to originály podpisov G. Husáka, L. Svobodu, A. Dubčeka, niektoré preukazy slovenských poslancov FZ ČSFR a duplikáty uznesení FZ, SL, SN.

Bola to únavná a namáhavá práca – na jednej strane prechádzať

nespočetné metre materiálov a pritom sa striedať pri strojoch a kopírovať dokumenty. Na druhej strane – archív bol snáď jediným pracoviskom v tej dobe, kde vládol čulý pracovný ruch, na ktorý sa občas nenápadne a možno aj trochu smutne chodili pozeráť aj niektorí zamestnanci bývalého federálu.

Dokončenie delenia archívu býv. FZ ČSFR bolo vykonané v dňoch 28.6. 1993. Previezli sa kópie materiálov z r. 1989 Predsedníctva (FZ, SN, SL) a výborov, ako i výber a kópie materiálov z fondu „ Medziparlamentná únia“. Prevzali sme i ďalšie indexy z výborov a Predsedníctva FZ ČSFR

Danú úlohu sme i s výdatnou pomocou SNA splnili. Skonštatovalo to aj Ministerstvo vnútra SR, ktorému sme museli poskytnúť podrobnú písomnú informáciu o priebehu a výsledku celého delenia.

Pri prevoze dokumentov sme nemali žiadne problémy. Česká strana vždy zabezpečila povolenie z Archívnej správy na ich prevoz. Rovnako i spisová rozluka sa uskutočnila podľa našich požiadaviek. I v tomto nám česká strana vyšla maximálne v ústrety.

Nadalej máme dobrú spoluprácu, ochotne nám poskytujú informácie ak

ich o to požiadame. Rovnaká ochota je aj z našej strany.

Na záver sa mi žiada iba dodať, že mi pred začiatkom našej delimitácie archívneho materiálu chýbalo usmerenie, prípadne konkrétne informácie zo strany Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR smerom k nám archivárom, zodpovedným za rozdelenie. Začiatkom roku 1993, keď som vycestovala do Prahy, som zistila, že česká strana je na rozdiel odo mňa výborne pripravená a informovaná o záveroch porád zo strany Archívnej správy ČR i o záveroch, ktoré prijala vtedajšia česká a Slovenská vláda pre rozdelenie archívov. Že tieto usmerenia a dohody existujú aj u nás, som sa dozvedela až od p. Kačkovičovej.

Tieto materiály som si na základe jej doporučení vyžiadala zo SAS a tiež z Úradu vlády SR a dodatočne som sa oboznamovala s doporučeniami, ktoré v nich boli uvedené.

Vďaka tomu v letnom období 1993, keď sa na Slovensku ešte len rozbiehala spisová rozluka medzi českými a slovenskými ministerstvami – Kancelária NR SR už mala všetky materiály z Prahy delimitované a prevezené.

Ďakujem za pozornosť

Jana Kubíková

Zo sveta

Kongres Medzinárodnej rady archívov (ICA - International Council on Archives)

Viedeň bola v dňoch 23. – 28.
augusta 2004 miestom konania 15.

kongresu ICA. 2000 delegátov zo 116
krajín a množstva subjektov so

vzťahom k svetovému archívnemu dedičstvu sa tu delilo o svoje profesionálne skúsenosti za účelom vytvorenia nových smerov a postupov v práci.

Počas kongresu ICA aktuálne diskutovala o ničení archívnych dokumentov, či už človekom alebo prírodnými katastrofami. Vojnami, povodňami, rabovaním a krádežami boli mnohé archívy zničené a s nimi aj identita jednotlivcov, či národov a kultúrneho života komunit. Na kongrese boli prijaté opatrenia na

zamedzenie deštruktívnych zdrojov a zahrňujúce odporúčania pre vlády, ktoré doposiaľ nepodpísali Haagsku konvenciu z roku 1954 o ochrane kultúrneho dedičstva počas vojenského konfliktu. Výzva bola adresovaná aj k Organizácii spojených národov a ďalším medzinárodným organizáciám, ktoré by mali zahrnúť ochranu dokumentov do svojich humanitárnych a mierových operácií.

Zničená bádatelňa v Bagdade

Počítač je dnes súčasťou moderného života. Dlhodobá starostlivosť o množstvo dokumentov vytvorených prostredníctvom počítačov je zložitá úloha. Viete nájsť e-mail, ktorý ste poslali pred 5 rokmi? Pravdepodobne nie! Predstavte si prácu archivára, ktorý má archivovať všetky elektronické záznamy

z obrovskej organizácie. To je veľmi dôležitá, ale hlavne náročná úloha. Pre niektoré krajiny je ešte zložitejšia kvôli prísny obmedzovacím prístupom. Na kongrese ICA vyzývala vlády, aby sa na najbližšej Svetovej konferencii Informačnej spoločnosti domáhali zníženia prístupových poplatkov za internet pre ekonomicky zaostalejšie

krajiny a povolenie pripojenia na internet pre národné archívne správy, ktoré by prispeli k zníženiu rozdielov medzi krajinami.

Ničenie môže byť aj úmyselné. Archívy zohrávajú kľúčovú úlohu v prípadoch dokazovania porušenia ľudských práv a umožňujú priviesť páchateľov pred súd. Sú tiež pamäťou takýchto porušení a umožňujú svetu dozvedieť sa, čo sa v skutočnosti stalo. Archívy sú podstatné pri zaistení prežitia pravdy, sú pamäťou a súdom. Zachovanie súkromných archívov a archívov nevládných organizácií, ktoré dokumentujú porušenia ľudských práv je neraz ohrozené. ICA vyzýva OSN na záchranu takýchto archívov a poskytnutie možnosti uplatňovať svoje práva obetiam a rôznym spoločnostiam.

ICA nie je výlučne sústredená len na ohrozenie svetového archívneho dedičstva. Upozorňuje tiež

na úspechy ľudstva. Počas olympijského týždňa ICA vyzvala Medzinárodný olympijský výbor, aby podporil projekty ICA týkajúce sa záchrany a podpory archívov obsahujúcich dokumenty, ktoré sa týkajú športu a olympijského hnutia.

Kongres vo Viedni považuje ICA za úspešný. Jeho otváracieho ceremoniálu sa zúčastnil aj rakúsky prezident Heinz Fischer. Ďalšími významnými rečníkmi kongresu boli napr. Hans Tuppy, medzinárodne renomovaný biochemik, Ferdinand Lacina, líder Rakúskej ligy ľudských práv, renomovaný spisovateľ Gerhard Roth a Ivan Ivanji, medzinárodne uznávaný novinár a spisovateľ, ktorý prežil koncentračný tábor.

Z časopisu Medzinárodnej rady archívov Flash 5/2004
preložila Martina Šlampová

Zdomova

Prehľad o preberaní archívneho materiálu do pobočky Trenčín

Archívny materiál získala pobočka Trenčín vo svojej histórii preberaním od pôvodcov, nákupom alebo darovaním (hlavne osobné fondy), delimitáciou z iných archívov a vlastnou zbierkovou činnosťou.

Archív vedie evidenciu všetkého prebraného materiálu v knihe prírastkov, na kartách evidencie archívneho dedičstva a v počítači v programe A - fondy.

Prvé zápisy v knihe prírastkov sú z roku 1953. Vtedy ešte mestský archív zapísal tieto prvé prírastky: Mesto Trenčín v množstve 300 bm, Mestský úrad v Trenčíne, 104 bm, Mestský národný výbor v Trenčíne, 22 bm, Gymnázium v Trenčíne, 35 škatúľ, 76 kníh, Vyššia dievčenská škola v Trenčíne, 2 bm, Imrich Radváni, osobný fond, 3 škatule,

Rodina Groman z Prostějova, 1 škatuľa,

Remeselný a nákupný spolok v Trenčíne, 1 kniha,

Okresná hasičská jednota v Trenčíne, 24 škatúľ,

Rodina Schrong, 1 škatuľa.

Všetky tieto fondy boli uložené v sídle mestského archívu na Stalinovom, dnes Mierovom námestí č. 2. Od roku 1953 sa preberal materiál Okresných úradov v Trenčíne a Novom Meste nad Váhom z rokov 1923 - 1944. Bol uložený na Palackého ulici č. 29. Fond Okresný úrad v Trenčíne obsahoval 235 kníh a 671 škatúľ. Fond Okresný úrad v Novom Meste nad Váhom obsahoval 577 balíkov, 273 podacích denníkov, 1117 úradných kníh, 56 indexov a 420 evidenčných pomôcok.

V roku 1954 sú zapísané ďalšie fondy z okresu Nové Mesto nad Váhom:

Školský inšpektorát v Novom Meste nad Váhom, 1 bm,

Katastrálny meračský úrad v Novom Meste nad Váhom, 33 bm,

Obvodný notársky úrad v Novom Meste nad Váhom, 10 bm,

Obvodný notársky úrad v Bošáci,
152 kníh, 17 škatúl, 17 registra-
túrnych pomôcok,

Daňová správa v Novom Meste nad
Váhom, 10 balíkov,

Daňový úrad v Novom Meste nad
Váhom, 3 balíky.

Tieto prevzal Okresný archív v
Novom Meste nad Váhom, ktorý sa
včlenil v roku 1960 do Okresného
archívu v Trenčíne. Podobne sa
stal súčasťou Okresného archívu v
Trenčíne v roku 1960 aj Mestský
archív v Trenčíne. Kniha prírastkov je
vedená len pre Okresný archív v
Trenčíne s tým, že sú v nej
zapísané aj prírastky Okresného
archívu v Novom Meste nad Váhom a
Mestského archívu v Trenčíne.
Zaviedla sa až dodatočne po zlúčení
týchto archívov s Okresným archívom
v Trenčíne.

V roku 1955 prebral Okresný
archív v Trenčíne fond Okresného
národného výboru v Trenčíne v
množstve 388 balíkov a 8 kníh. Bol
uložený na Palackého ulici č. 29.

V ďalších rokoch pokračovalo
preberanie hlavne notárskych úra-
dov. Preberanie notárskych úradov sa
ukončilo až v roku 1994 delimitáciou
notárskych úradov zo Štátneho
okresného archívu v Topoľčanoch, a to
notárskych úradov zo Svinnej a

Horných Motešíc.

V roku 1967 značne zvýšili
počet prírastkov zápisy 32
jednoškatuľových fondov potravných
družstiev.

V roku 1979 je zapísaných 44
prírastkov miestnych národných
výborov. Boli to zápisnice rady a
pléna vyčlenené z fondov okresných
národných výborov. V tomto vyčleňo-
vaní sa pokračovalo aj v roku 1983,
kedy je zapísaných 39 prírastkov
miestnych národných výborov.

V roku 1980 pribudli tieto rozsiahle fon-
dy:

Okresný súd v Novom Meste nad
Váhom, 475 bm,

Okresný súd v Trenčíne, 325 bm,
Okresná prokuratúra v Trenčíne, 58
bm.

Boli uložené v skladových priestoroch
v Drietome.

Viacero prírastkov je zapísaných v
rokoch 1988 (44 prírastkov), a 1989
(53 prírastkov). Boli to väčšinou
rozsahom malé prírastky.

Mohutné preberanie nastalo od
roku 1990, kedy sa do archívu
dostával materiál zrušených inštitúcií.
Prípisom odboru archívnictva MV SR
č. OA-179/02.01-1990 z 8. februára
1990 boli štátne okresné archívy
poverené preberaním písomností
pochádzajúcich z činnosti okresných

výborov KSS. Štátny okresný archív v Trenčíne prevzal 21. marca 1990 340 bm písomností ročníkov 1948 -1990 z registratúry OV KSS. Písomnosti boli napchaté asi v 500 vreciach, pôvodne pripravených na zošrotovanie. Po spracovaní tohto množstva zostalo 74,4 bm v 595 škatuliach.

Po roku 1990 sa na dve etapy preberal materiál zaniknutých miestnych národných výborov. V prvej etape materiál do roku 1985, v druhej etape do roku 1990. Tak v roku 1991 sme prebrali 71 prírastkov, z toho väčšinou MNV.

V roku 1993 je zapísaných 64

prírastkov, keď okrem MNV prišli do nášho archívu centimetrové fondy JRD získané zo skartácie vo Všeobecnej úverovej banke v Trenčíne.

V roku 1994 sme prevzali zo Štátneho okresného archívu v Topoľčanoch delimitáciou 20 fondov, prevažne škôl a farských úradov.

Najväčší počet prírastkov v celej histórii archívu v Trenčíne je zaevidovaný v roku 1995, a to 118 prírastkov. Boli to väčšinou prírastky k fondom MNV a JRD.

Prehľad prírastkov v rokoch 1988 - 2003:

Rok	Počet prírastkov	Rok	Počet prírastkov
1988	44	1996	21
1989		1997	24
1990	31	1998	21
1991	71	1999	18
1992	39	2000	9
1993	64	2001	23
1994	65	2002	41
1995	118	2003	37

Pre nedostatok priestorov sa prírastky ukladali na viacerých miestach. V 60-tych rokoch mal okresný archív tri depoty: v budove

MsNV na Mierovom námestí č. 2, v budove na Palackého ulici č. 29 a v budove múzea na Mierovom námestí č. 46. V roku 1966 sa materiál z

Palackého ulice nasťahoval do telocvične bývalej učňovskej školy na Hviezdovej ulici č. 8 (pri synagóge), kde bol naložený na kope, takže sa fondy navzájom pomiešali.

V roku 1974 sa odtiaľ presťahoval do novozískanej adaptovanej budovy v Zamarovciach.

V 80-tych rokoch pribudol ešte sklad v Drietome. Odtiaľ sa materiál sťahoval do novej účelovej budovy na Kožušnickej ulici. Sem sa presťahoval materiál aj zo Zamaroviec a z budovy múzea. V roku 1991 pribudol sklad v Dubnici nad Váhom, v Prevádzke štátnej skúšobne v Lieskovci. Tento sklad bol prenajatý od podniku Konštrukta za ročné nájomné 34 500,- Kčs. Fondy finančnej správy sa nachádzali v ďalších priestoroch: v suteréne bývalej Krajskej knižnice v Trenčíne. Tak sa stalo, že jeden fond bol umiestnený v rôznych skladoch. Napríklad fond Okresný národný výbor v Trenčíne bol uložený v účelovej budove SOKA na Kožušnickej ulici, v depote v Dubnici nad Váhom - PŠS Lieskovec a v suteréne budovy Domu štátnej správy v Trenčíne.

Pre porovnanie uvedieme, že v roku 1968 mal Okresný archív v Trenčíne 112 fondov a zbierok v cel-

kovom množstve 1488,5 bm. K 31. 12. 2003 mal ten istý archív 565 fondov a zbierok v celkovom množstve 4310,17 bm.

Rozsahom najväčší fond je ONV v Trenčíne s 1111,27 bm. K tomuto fondu je aj najväčší počet prírastkov - 35. Preberali sme ho teda na 35 - krát. Ďalšími veľkými fondami sú dva okresné sudy, spolu merajú 667,28 bm. 109 fondov miestnych národných výborov meria spolu 531,05 bm. Magistrát mesta Trenčína meria 297 bm. Fondy politických strán, z ktorých najväčší je Okresný výbor KSS v Trenčíne merajú spolu 179,20 bm.

Typickým pre náš archív, ktorý trpel častým sťahovaním je neustále a nikdy sa nekončiace dopĺňanie už spracovaných a prístupných fondov. Pri spracovávaní fondov sa totiž nachádza archívny materiál, ktorý treba ešte dokladať do už prístupných fondov. Je to dôsledok toho, že v minulosti bol archívny materiál nahádzaný na kope a ešte nespracované fondy sa navzájom neuveriteľne pomiešali. Napríklad fondy notárskych úradov sme nespočetnekrát dopĺňali a prepracúvali.

V posledných rokoch sa rozvinulo aj darovanie osobných fondov

archívu. Osobnosti okresného významu nám darujú svoje písomnosti, prípadne písomnosti spolkov a záujmových organizácií.

Žiaľ pre nedostatok priestorov sme aj po skartácii v inštitúciách štátnej správy museli nechať archívny

materiál v depozite u pôvodcov, takže problémy s nedostatkom priestorov tiahnuce sa celou históriou archívu pokračujú aj dnes.

Viera Bernátová

Jubilujúci Ing. Karol Badlík

Ing. Karol Badlík, geodet, kartograf a archivár, dlhoročný riaditeľ Ústredného archívu geodézie a kartografie, nedávno oslávil svoje významné životné jubileum, čo je milou príležitosťou pripomenúť si jeho doterajšiu životnú a profesionálnu púť aj v spoločenskej rubrike nášho časopisu.

Jubilant sa narodil 25. januára 1940 v poľskom meste Pabiacze pri Lodži. Do Bratislavy prišiel s rodičmi v roku 1945. Po maturite sa orientoval na štúdium zememeračského inžinierstva na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave a po absolutoriu nastúpil svoju profesionálnu dráhu v Ústave

geodézie a kartografie. Najskôr vykonával mapovacie práce a neskôr sa mimoriadne aktívne zúčastňoval aktivít, súvisiacich so zavádzaním modernej výpočtovej a zobrazovacej techniky. Tu veľmi úzko spolupracoval s Ing. J. Kociánom, priekopníkom automatizácie a digitalizácie v oblasti kartografie na Slovensku. Poverený týmito úlohami neskôr prešiel do útvaru technického rozvoja, potom do útvaru riadenia výroby a do útvaru riadenia a kontroly akosti. V rokoch 1980 - 1990 vykonával funkciu vedúceho technického rozvoja a racionalizácie Geodézie n. p. a š. p., Bratislava, od 1. 1. 1991 prešiel na post riaditeľa

Ústredného archívu geodézie a kartografie v Bratislave. V r. 1984 - 1985 absolvoval postgraduálne štúdium vynálezcovstva na SVŠT. Aktívne pracoval vo Vedecko-technickej spoločnosti, kde pôsobil ako prednášateľ. Jeho príspevky poznajú čitatelia odborných periodík i novín a časopisov, do ktorých prispel viacerými článkami z histórie geodézie a

kartografie na Slovensku (čítali ste jeho Mikovíniho meridianus posoniensis?). Od roku 1996 je členom našej Spoločnosti slovenských archivárov, odkiaľ ho poznáme nielen ako naslovovzatého odborníka v oblasti pramennej bázy z oblasti geodézie a kartografie, ale aj ako spoľahlivého kolegu, priateľa a skvelého človeka.

Laco Vrtel

Listovanie v minulosti (o vývoji a používaní informačných systémov v archívoch Slovenskej republiky)

Využívanie výpočtovej techniky na Slovensku úzko súvisí s jej zavádzaním na archívne pracoviská v 70 – tých rokoch, teda ešte počas spoločného štátu s Českou republikou – v období Československej socialistickej republiky. Bolo to najmä zásluhou členov pobočky Československej vedecko-technickej spoločnosti pri Státním ústredním archíve (SÚA) v Prahe, vzniknutou v roku 1972, kde vypracovali aj zásady využívania automatizácie v archívoch. V roku 1977 vznikla riešiteľská skupina,

ktorej výsledky práce boli zhrnuté v dokumente Základní principy budování automatizovaného informačního systému v československém archivnictví.¹

Aj keď možno niektoré informácie už v súčasnej dobe budú vzbudzovať úsmev, je prinajmenšom veľmi zaujímavé sledovať snahy o vedecko - technický pokrok na našich pracoviskách.

¹ PALKO, František: Projekt automatizovaného informačního archívneho systému. In: Slovenská archivistika XXIV, 1989, č. 2, s. 86-98.

Myšlienka využívania počítačov v archívnictve prišla do Československej socialistickej republiky zo zahraničia. Touto otázkou sa zaoberal v roku 1964 V. medzinárodný archívny kongres v Bruseli. Na IX. medzinárodnej konferencii Taebale Ronde des Archives v Londýne v roku 1965 druhou dominujúcou témou bolo Používanie mechanografických a elektronických prostriedkov v archívnictve. Veľká pozornosť bola tejto téme venovaná na XIII. konferencii Taebel Ronde v roku 1971 v Bad - Godesbergu, kde tiež jednou z hlavných tém bola téma Archív a informatika. Podobné témy odzneli aj v roku 1972 v Moskve na VII. medzinárodnom kongrese a vo Washingtone na VIII. medzinárodnom kongrese v roku 1976.

Socialistické štáty si vytýčili spoločnú vedeckovýskumnú úlohu: Základné otázky budovania automatizovaného systému vyhľadávania informácií v archívnych dokumentoch. V roku 1978 vydal v Slovenskej archivistike Michal Bako štúdiu *K problematike automatizácie v archívnictve*². V nej, na dnešné pomery zložitým spôsobom, vysvetľoval riešenie teoretických, technologických

² BAKO, Michal: K problematike automatizácie v archívnictve. In: Slovenská archivistika XIII, 1978, č. 2, s. 104-137.

a technických problémov v oblasti výpočtovej techniky. Vychádzal však z vtedajšieho počítačového vybavenia a aj počítačových znalostí, ktoré v jeho prípade, boli skôr na úrovni programátora – špecialistu, ako archivára. Nečudo, že takéto poňatie výpočtovej techniky vzbudzovalo u bežných archivárov, orientovaných predovšetkým humanitne, skôr nedôveru, ako presvedčenie, že výpočtová technika im bude pomocníkom. Zaujímavá je aj štúdia Petra Draškabu *Výpočtová technika a archívnictvo*³. P. Draškaba v nej prinášal nové poznatky z využívania výpočtovej techniky v roku 1983 vo svete. Konštatoval, že najväčšie použitie výpočtovej techniky bolo zaznamenané v oblasti predarchívnej starostlivosti, na úseku bádateľskej agendy bol v Londýne využívaný program PROMPT. Ako kľúčové využitie videl autor v oblasti ochrany archívnych dokumentov, teda pri ich evidencii, pri opisoch fondov a pri ich spracúvaní. Ubehnutých 20 rokov tieto autorove názory a vízie potvrdili. Na záver autor položil otázku: „...či materiál, ktorý vzniká z takéhoto strojového spracúvania informácií, t. j.

³ DRAŠKABA, Peter: Výpočtová technika a archívnictvo. In: Slovenská archivistika VIII, 1983, č. 1, s. 93-103.

budovaním databánk má byť predmetom archívneho záujmu?“ Sám si zároveň odpovedal kladne.

Priekopníkom v tejto sfére bol JUDr., PhDr. František Palko pracujúci v Slovenskom národnom archíve. Napriek tomu, že nebol programátorom, šíril veľmi dôležitú osvetu a aj sám sa podieľal na vývoji jednotlivých programov. Na stránkach Slovenskej archivistiky pravidelne informoval o svetových trendoch v tejto oblasti. Napriek „železnej opone“, vďaka svojej vysokej jazykovej erudovanosti prinášal informácie a poznatky aj z tzv. kapitalistických krajín. Vo svojom príspevku v roku 1984⁴: *Problémy výberu optimálneho informačného jazyka pre archívny automatizovaný systém*, konštatoval, že: *„Budovanie automatizovaného informačného systému predpokladá dostatočnú základňu pracovníkov, ktorí musia mať príslušné znalosti... Naši archivári nie sú všeobecne pripravení na tieto úlohy. Nie je im celkom jasná podstata automatizovaného informačného systému, jeho funkcie a možnosti, ktoré môže pre archívnu prácu poskytnúť...“* Ďalším závažným problémom bol v tom čase výber

informačného jazyka. Archivári v Českej republike si zvolili jazyk tezaurus, avšak experimentálne pokusy ukázali jeho zložitosť pre potreby archívniectva.

Keďže slovenské archívy neboli dostatočne vybavené počítačmi a ani personálom, priekopníkmi v tejto oblasti sa stal Štátny okresný archív v Banskej Bystrici a Štátny ústredný archív (v súčasnosti Slovenský národný archív) v Bratislave. V roku 1986 do Programu P 13 (Štátny informačný systém pre vedecko-technický rozvoj bol, ako čiastková úloha štátnej výskumnej úlohy P13-521-802, zradený *Vývoj a optimalizácia špecializovaných informačných služieb pre vybrané oblasti riadenia a výskumu*. Riešiteľom programu sa stala Slovenská technická knižnica v súčinnosti so Štátnym ústredným archívom. Cieľom úlohy bolo umožniť prostredníctvom výpočtovej techniky skvalitnenie informačných činností a rýchlejšie a úplnejšie poskytovať informácie. Úloha bola ukončená v roku 1988. Ukázala, že v archívoch možno používať výpočtovú techniku: 1/ pre okruh organizačno - riadiaci (riadenie archívov a administratívna agenda);

⁴ PALKO, František: *Problémy výberu optimálneho informačného jazyka pre archívny*

automatizovaný systém. In: *Slovenská archivistika XIX, 1984, č. 1, s. 129-141.*

2/ pre okruh evidencie archívnych dokumentov;

3/ pre okruh vlastného automatizovaného sprístupňovania archívnych dokumentov a poskytovania informácií o nich.

Pre dané potreby bol použitý program AIAS

Keď Štátny ústredný archív SSR dostal 16 bitový personálny počítač BZ 1 AT, ktorého vybavením bol rešeršný databázový systém Mikro CDS/ISIS verzia 1.0, prevzal tento systém. Tento bol prevzatý od UNESCO a jeho pomocou už od roku 1983 boli spracovávané stredoveké listiny v Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti. Od roku 1989 SNA začala experimentálna fáza budovania AIAS. Už v roku 1992 mal SNA 4 počítače typu PC AT a bola tu inštalovaná nová verzia programového systému CDS/ISIS v. 2.33. Boli vytvorené nasledovné databázy – historická filmotéka, predarchívna starostlivosť, repozitórium stredovekých listín, archívna literatúra, Národný súd, mapy a plány, pečate a Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy.⁵

⁵ PALKO, František: Projekt automatizovaného informačného archívneho systému. In: Slovenská archivistika XXIV, 1989, č. 2, s. 86-98. PALKO, František: Analýza automatizovaného

V roku 1988 informoval vo svojej štúdií Vladimír Horváth o využívaní výpočtovej techniky v Archíve hlavného mesta SSR pri spracovaní bratislavskej historickej topografie.⁶

V roku 1992 vydal pokyny odbor archívov a registratúr MV SR na vedenie nových evidenčných listov JAF SR a začal s prípravami na ich prvé automatizované spracovanie. Štátne archívy posielali tieto evidencie na disketách od júna 1997 do októbra 1999. Ďalšia sumarizácia sa uskutočnila k máju 2001.⁷

Koncom roka 2002 a začiatkom roka 2003 boli všetky štátne archívy vybavené adekvátnou výpočtovou technikou, ktorá momentálne umožňuje nové prístupy k spracovaniu archívnych dokumentov. Kým doposiaľ zabezpečovala programové vybavenie firma IVES, po prelome tisícročí sa čoraz viac dostávajú do popredia rôzne firmy, ktoré svoje programové vybavenie skúšajú a vylepšujú

informačného archívneho systému. In: Slovenská archivistika XXVII, 1992, č. 1.

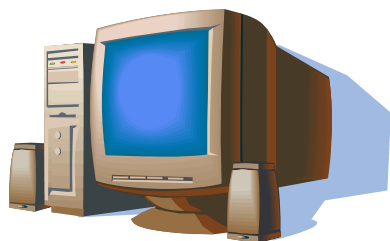
⁶ HORVÁTH, Vladimír: Automatizované sprístupňovanie archívnych dokumentov v Archíve hlavného mesta SSR Bratislavy. In: Slovenská archivistika XXIII, 1988, č. 1, s. 72 – 88.

⁷ ŠMÝKALOVÁ, Dagmar: Vyhodnotenie sumarizovanej aplikácie evidenčné listy archívnych fondov a zbierok podľa podkladov štátnych archívov v Slovenskej republike. In: Slovenská archivistika XXXV, 2000, č. 1, s.167-170. ŠMÝKALOVÁ, Dagmar: Sumarizácia aplikácie evidenčné listy archívnych fondov a zbierok. In:

niekoľko rokov. Pripravujú pre archivárov „zvládnuteľné“ programy „šité na mieru“. V súčasnosti sú archívy vybavené niektorými softvérovými produktmi firmy BACH.

Výpočtová technika sa stala v súčasnosti na archívnych pracoviskách samozrejmosťou. Je len samozrejmosťou, že pri nových technológiách vznikajú aj nové problémy⁸, ktoré však už riešia v prevažnej miere počítačoví odborníci.

PhDr. Zuzana Kollárová

Slovenská archivistika XXXVI, 2001, č. 2, s. 176-179.

⁸ TIŠLIAR, Pavol: Konzervačná kópia a digitalizácia archívnych dokumentov. In: Slovenská archivistika XXXVIII, 2003, č. 2, s. 117-125. HANUS, Jozef: K diskusnému príspevku P. Tišliara Konzervačná kópia a digitalizácia archívnych dokumentov. In: Slovenská archivistika XXXVIII, 2003, č. 2, s. 126-129.

servis pre Vás!

Vážené kolegyně, kolegovia, milí čitatelia FA,

technický pokrok v ostatných rokoch silne ovplynil aj vydávanie prameňov a publikácií. Mnohí z Vás majú informácie, ba využívajú produkty spoločnosti Arcanum z Budapešti, ktorá uverejňuje pramene, ako aj publikácie v digitálnej podobe. Keďže mnohým chýbajú informácie o tom, čo už vyšlo, dovoľujeme si Vás upozorniť na niektoré ich produkty, ktoré môžete využívať pri svojej práci:

Kráľovské knihy na CD-rome vyšli zväzky 1. – 5., z časového rozpätia 1527 – 1767;

Urbaria et Conscriptioes r. 1527 – 19. storočie; zahŕňa urbáre z uvedeného obdobia, súpisy majetkov, ocenenia majetkov;

Krajinský súpis z roku 1715, 2xDVD, obsahuje mená osôb a lokalít, ako aj digitalizovanú podobu súpisov;

Prvé vojenské zmapovanie, z rokov 1782 – 1785, 2x DVD, pôvodne farebné mapy, 965 ks, spolu s dvomi štúdiami zaoberajúcimi sa vojenským

mapovaním a zoznamom lokalít, ktoré sa na mapách nachádzajú;

Knižnica Arcanum na DVD I., II., III., obsahuje knižné tituly, medzi iným župy a mestá - známa séria Magyarország vármegyéi és városai, práce Bálinta Hómana a Henricha Marczaliho;

- Századok 1867 – 1880

- Századok 1994 – 2003

- Magyar történeti életrajzok

- Hadtörténelmi Közlemények 1997 – 2004 a index z rokov 1888 – 2000;

Fons 1994 – 2004, úplný materiál časopisu zaoberajúceho sa vydávaním prameňov;

Új könyvek 1994 – 2000, časopis zaoberajúci sa publikovaním vychádzajúcich domácich titulov;

Szinnyei Magyar írók élete és munkái, 14 zväzkov obsahujúcich 30.000 životopisov;

Kézíráttár, katalóg knižnice Széchényi, obsahuje latinské kódexy, ako aj latinské rukopisné knihy a ďalšie knižné a rukopisné fondy;

Vasárnapi Újság 1854 – 1860,
vydanie časopisu, spolu s obrázkami
v digitálnej podobe /výborná pomôcka
aj k regionálnym dejinám/;

Az Ostrák – Magyar Monarchia,
pôvodne 21 zväzková ilustrovaná
publikácia;

Magyar életrajzi lexikon 1000 – 1990,
štvorzväzkový, životopisný lexikon
obsahujúci 20.000 hesiel;

Finály: A latin nyelv szótára, 61.000
výrazov v digitálnej forme slovníka,
ktorý vyšiel koncom 19. storočia, no
dodnes je základným prameňom pre
preklad;

Turul 1883 – 1950, obsahuje úplné
znenie spolu s genealogickými ta-
bulkami a ilustráciami;

Engel: Magyar középkori adattár,
obsahuje zoznam hodnostárov a ich
genealogické tabuľky z rokov 1301 –
1457;

Településeink címeres pecsétjei,
súpis 1100 ks pečatných obrazov
z rokov 1898 – 1912;

**A Magyar Országos Levéltár
címeres levelei**, obsahuje za
najvýznamnejšie považované erbové

listiny a nákresy erbov z fondu
Maďarského krajinského archívu od
roku 1246;

**A középkori Magyarország levéltári
forrásai II.**, rozšírené vydanie,
obsahuje základné údaje o 320.000
listinách, z nich pri 50.000 podáva aj
regesty;

Illésy – gyűjtemény, obsahuje údaje
z archívu Uhorskej kancelárie, najmä
k povýšeniu do šľachtického stavu;

Árpád – kori Új Okmánytár, viac ako
4.000 dokumentov v pôvodnom jazyku
s maďarským registom – digitálna
podoba známeho diplomatára;

**Digitálne podoba známych heral-
dických a genealogických prác:**

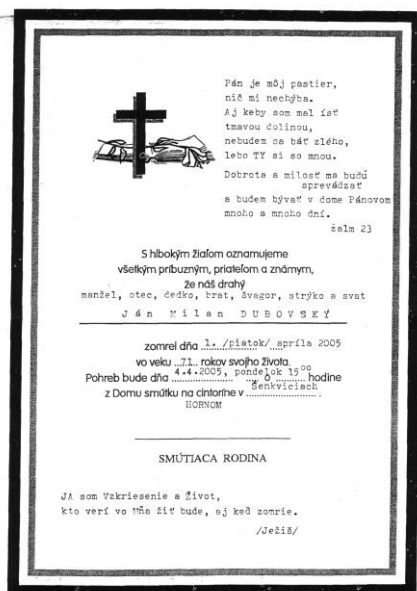
Kempelen: Magyar nemes családok;
Nagy Iván: Magyarország családai;
**Siebmacher's Wappenbuch Nagy
címereskönyv.**

Údaje o cenách týchto publikácií, ako
aj ďalšie tituly, ktoré Vás môžu
zaujímať, nájdete na internetovej
stránke www.arcanum.hu

Veronika Nováková

Zomrel PhDr. Ján Milan Dubovský, čestný predseda Spoločnosti slovenských archivárov

Dňa 1. apríla 2005 zomrel čestný predseda Spoločnosti slovenských archivárov, vynikajúci kolega, archivár, ktorý sa zapísal nielen do dejín slovenského archívnictva, ale do našich sŕdc.

O práci a živote PhDr. Jána Milana Dubovského, pri jeho životných jubileách bolo uverejnených niekoľko laudácií. Jedným z nich je aj spomienka Prof. PhDr. Jozefa Šimončíča, CSc., ktorú nám sprostredkovala rodina Jána Milana Dubovského a ktorú sme sa rozhodli tu uverejniť:

PhDr. Ján Milan Dubovský - 70 ročný

Len včera sme mu blahoželi k abrahámovinám (nar. 7. júna 1933 v Trnave). Je to neuveriteľné - a je o desať rokov starší. Medzitým sa mu dostalo výsady, akej doteraz takmer žiadnemu slovenskému archivárovi a historikovi: vyšla o ňom rozsiahla biografická a dostal štátne vyznamenanie z rúk hlavy štátu.

Obdivuhodnú tvorivú energiu energiu potvrdzuje jeho bibliografia a len letmý pohľad do nej dokazuje, že práve v tých posledných desiatich rokoch dozrel, finalizoval a zúročil archívnu drinu a dosiahol vrchol tvorby.

Tak trochu sám ľutuje, že sa nenarodil v Dechticiach, kde prežil detstvo.

V Trnave sa síce len narodil, ale potom stihol tu absolvovať ešte gymnázium v jeho sláve, - práve sa mala z neho stať zglajšaltovaná jedenásťročnica. Absolutórium klasickej filológie a histórie na Univerzite Komenského v Bratislave (r. 1960) ho predestinovalo pre archívnu službu. Nastúpil do Okresného archívu v Pezinku ešte pred ukončením vysokoškolského štúdia, - zakladal si rodinu a potreboval „dedičnú roľu“ a postać.

Okresný archív nebol nič moc, ale z tohto postu, z tejto malej štartovacej plochy vybudoval najmodernejšie medzinárodné letisko. Mal jedine holé ruky a z Dechtíc tvrdú „dubíčovskú“ náтуру, bez personálneho a finančného zabezpečenia vedeckého ústavu, bez sekretárky, kartoték, servisu. Ešte k tomu kádrový biľag na čele.

V polovici roka 1960 prechádzala štátna správa reformou od podlahy, prevažne z troch okresov vznikal jeden. Okres Pezinok, Malacky i Senec sa včlenili, do veľkého okresu Bratislava - vidiek, konštituoval sa Okresný archív pod tým istým názvom. Ján M. Dubovský ešte sa ani nestačil dobre rozhliaďnúť, stal sa vedúcim tohto archívu a z noci na ráno zodpovedným za písomnosti na

polovici územia starej Bratislavskej stolice. Padli mu doslova do lona tri staré fondy magistrátov slobodných kráľovských a vinohradníckych miest Modry, Pezinka a Svätého Jura. Cestoval, zväžal, sústreďoval opustené novšie fondy. Len ten, kto v tom období pracoval v okresnom archíve vie, čo to bolo za vypätie a fyzická drina v týchto tvrdých rokoch. Fondy sa mu nezmestili do pridelených priestorov a bol jedným z prvých na Slovensku, ktorý sa odvážil pustiť do novostavby archívu. Postavil ho na okraji Modry a roky z bydliska (Šenkvice) jazdil denne do práce na bicykli (čo sa mu raz stalo skoro osudným). Podaril sa mu husársky kúsok zvieŕť fondy do Modry a získať pre archív ešte aj veľké sklady CO. A postupne dobudoval archív aj personálne, takmer na úroveň štátneho oblastného archívu akým de facto aj bol !

A popri tom spracúval a sprístupňoval, excerpoval a pripravoval archívne fondy na využitie; že stihol popri tom učiť aj latinčinu na gymnáziu - to spomínam len akoby mimochodom. Nepodľahol metóde žaves, ktorej idey prichádzali k nám zo západu, ale prioritne spracúval

fondy, až potom tvoril. Tiež akoby mimochodom.

Do odbornej literatúry vstúpil (1961, 1962) štúdiami o archívnom spracúvaní fondov okresných úradov, daňových úradov a daňových správ. Krátko nato vyšla jeho prvá monografia o jeho bydlisku /Štyristo rokov Šenkvic, 1966). O tridsať rokov sa znova vrátil k tejto prvej láske už v kolektíve spoluautorov. Svoju veľkému predchodcovi a tak trochu aj osudovému vzoru, Gabrielovi Kolinovičovi Šenkvicému venoval mnoho študijných dní - aj v maďarských archívoch. Zúročil ich v monografii roku 1998. Jeho objemný sprievodca po fondoch Štátneho okresného archívu Bratislava - vidiek (1982), kde opísal gros sústredených fondov sa stal vzorovým a dôkazom nadhľadu autora.

K fenoménu totality sa J.M. Dubovský vrátil v biografii *Alfonz Paulen 1913-1954, hrdina lásky k blížnemu, mučeník pre Krista*, (2002, 101) a komentoval osud kňaza, kandidáta na blahorečenie, ktorého orgány ŠtB zatkli len preto, že pomáhal prenasledovaným. A fenoménu totality bude venovaná jeho ďalšia monografia *Štátna cirkevná politika*

komunistického režimu na Slovensku v rokoch 1948 - 1989, ktorej rukopis už teraz presahuje 600 strán.

Nemožno nepripomenúť, že zostáva stále oboma nohami v svojom regióne. V roku 2002 sa zúčastnil aktívne na tvorbe monografie *Blatné* (najkrajšej knihy roka!) a so svojim nástupcom dr. J. Turcsánym vydali monografiu *Doľany*. Pripavuje publikáciu ku 50. rokom gymnázia v Pezinku i o erbe Pezinka (spolu aj Grinavy a Cajle). Na stovkách seminárov a konferencií sa zúčastnil referátmi a koreferátmi. Veľa času venoval recenziám a anotáciám. A býval pozorný recenzent. Osobitnou kapitolou sú jeho publikované správy zo štúdia vo Vatikánskom archíve a v Archíve Kongregácie pre šírenie viery so zmyslom pre každý detail.

Pri šesťdesiatinách PhDr. J. M. Dubovského som predniesol laudatio, ktoré vyšlo v Slovenskej archivistike, 28, 1993, 1, s. 179 -182. Nemám iného východiska (ako uzavrieť toto hodnotenie práce pri 70-tke), len z neho citovať a opakovať sám seba: *Nie je možné na vymedzenom priestore urobiť vyčerpávajúci medailón o človeku s nepostihnuteľným vnútorným životom a bezbrehou aktivitou. A ak sa mi bude vyčítať*

idealizovanie, už teraz sa kajám. Kto pozná jubilantovu pracovitosť, čestnosť, nezištnosť, ochotu pomôcť, zaťatosť vydržať za každých okolností, zdedenú vieru rodného kraja a lásku k Slovensku..., vie, že som neúmyselne zatajil ešte druhú polovicu jeho aktivít.

Taký široký pracovný záber, nezištná služba komukoľvek, kolegiálny prístup, nemohli zostať nepovšimnuté a PhDr. Jánovi Dubovskému udelili ocenenia, ceny, prémie; Ministerstvo vnútra SR, Archívna správa MV SR, Matica slovenská, Mesto Pezinok, Senec, Modra, obec Senkvice, obec Dechtice ai. Stal sa čestným predsedom Spoločnosti slovenských archivárov. Ako prvému slovenskému

archivárovi udelil mu Rad Ľudovíta Štúra II. triedy prezident republiky za významné výsledky v oblasti archívnictva a regionálnej historiografie. Najvyššie ocenenie mu udelila jeho sestra RNDr. Mária Semešová, ktorá pripravila a vydala vlastným nákladom *Laudatio historika Jána Milana Dubovského*. Gregoriál Bratislava 2000, 240. A k tomu už niet, čo dodať.

Azda predsa: odmietnutie návrhu na čestný doktorát Trnavskej univerzity patrí medzi tradičné vlastnosti archivárov, ktorí vždy uprednostňovali skromnosť ako písmenká pred a za menom. Škoda len, že nevideli v tom aj snahu tejto inštitúcie môcť sa hrdiť menom nositeľa, ktorému toto výsostné ocenenie chcela udeliť.

So želaním, aby sa jubilantovi splnili všetky plány napísať ešte nenapísané

Trnava 11. februára 2003

Prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc
Katedra histórie FH TU, 918 43
Trnava

Čo dodať? Azda, že predčasne odišiel vzácný človek, vynikajúci archivár, kolega PhDr. Ján Milan Dubovský, ktorý svojou prácou prispel k rozvoju slovenského archívnictva. S naším

čestným predsedom sme sa rozlúčili 4. apríla 2005 na cintoríne v Šenkviaciach a bolo mi cťou, že som mu v mene všetkých archivárov mohla na tomto

mieste vysloviť naše posledné
poďakovanie.

Mnohým z nás zostane spomienka na
neho natrvalo v srdci.

Dr. Veronika Nováková

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I.Graus,
V. Hrtánková, V Morišová

Technická úprava: ŠA v Bratislave pobočka v Šali, J.Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96